

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ
ՇԱՐՔ Բ.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՎ, ԾԱՆՕԹ ԲԱՆԱՍԵՐ
ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆԻ

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ

ՆԻԻ ԵՈՐՔ
«ԿՈԶՆԱԿ» ՏՊԱՐԱՆ

1948

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Է Զ
Յառաջարան (Արամ Երեմեանի)	3 — 6
Ժողովուրդիս Համար Գրուած Պէտք	7
Քսանեւհինգամեակի Խ. Հայաստանի	8
Հայրենական Երազ	9
Հարցում Ամերիկայի	10
Կուտակում, Յաղթական Հայաստանին	11
Ողջոյն Տուէք, Ներէ Ինձ Իմ Հայրենիք	12
Նոյեմբերեան Յեղափոխութեան, Մշտնջենականութիւն	13
Պայքար Ազատութեան, Երախտիք Ստալինին	14
Հիւանդացար Քաղցրիկ Տղաս, Հայ Լեզուն	15
Գովք Կարմիր Բանակի, Շաղախում	16
	17
	18
	19
	20
	21
	22
	23
	24
	25
	26
	27
	28
	29
	30
	31

891.99 | 19379

Գ-96 Գույունեան, Ն.

Հայրենական Խաղաղութեան

ոյսի

մեակի

րում

մահ վարպետներում

Մարտի 1948 թ. 19.3.79
ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԿՈՄՍՏԵՆՍԻՆ

ՅԱԿՈՐ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԼՆ

Հայր-Բայր

891.99
Գ-96

ՅԱՆՎԱՐ 1948 թ.

**ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ
ՇԱՐՔԻ.**

19.3.79
A27285

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՎ, ԾԱՆՈԹ ԲԱՆԱՍԷՐ
ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆԻ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

«ԿՈՉՆԱԿ» ՏՊԱՐԱՆ

1948

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն Ի Տ Ե Ղ

Ամերիկահայ բանաստեղծական գրականութեան պատմութեան մէջ իր ուրոյն տեղն աւելի Յակոբ Գուլումեան, որի ստեղծագործութիւնները զարգարում են հայ մամուլի՝ «Անահիտ»ի, «Կայծ»ի ինչպէս նաեւ «Հայաստանի Կոչնակ», «Երիտասարդ Հայաստան», «Պայքար» եւ այլ թերթերի էջերը: Դեռ անցեալ տարի էր, որ նա լոյս բնծայեց «Ճեղքուած Սիրտ» խորագրով քնարական ոտանաւորների գրքոյի, եւ վերջերս ալ «Հայրենական Համանուագ»ի Շարք Ա.-ը եւ «Ոսկեղէն Հունձ»ը, իսկ այժմ հայ գրականութեան պատմութեան է յանձնելու «Հայրենական Համանուագ» վերնագրով բանաստեղծութիւնների նոր հատորիկը: Այդ ոտանաւորներն ընդգծում են մի հանգամանք, որ Գուլումեան օժտւած է ստեղծագործական տւեալներով եւ բանաստեղծական վառ երեւակայութեամբ, որոնց շնորհիւ էլ նա կարողացել է արտադրել ինքնատիպ ոտանաւորներ: Նրա ստեղծագործութիւնները նշում են նաեւ մի այլ երեւոյթ, որ նա անցել է բանաստեղծական որոնումների եւ ձեւակերպումների շրջանից, որի ընթացքում ո՛չ միայն ընդարձակել են նրա գրականութեան թէմատիկան եւ նրան յուզող հարցերի շրջանակը, այլեւ հարստացել են նրա ժանրային առանձնայատկութիւնները:

Որո՞նք են, սակայն, նրա պօէզիայի հիմնական մօտիւնները:— Իր քնարի լարերի վրայ նա հնչեցրել է գլխաւորապէս քնարական երգեր, որոնցով արտայայտել է իր հոգեկան ապրումներն ու խոհերը, իր անհատական յոյզերն ու տրամադրութիւնները: Բայց նա չի սահմանափակել միայն իր անձնական կեանքը դրսեւորող երգերով, չի ամփոփւել առանձնապէս ինքն իր մէջ: Ստեղծագործութեան նիւթ է դարձրել նաեւ ժողովրդի կեանքից վերցրած իրական նկարներ, որոնց մեծ մասը տողորւած են հայրենասիրական ջերմ եւ անկեղծ զգացումներով: Այդ երգերից յիշատակենք «Հայրենական երգ», «Ժողովրդիս համար դուած պօէմ», «25-ամեակ Պորհրդային Հայաստանի», «Ներէ ինձ, իմ հայրենիք», «Ողջոյն տւէք», «Հայրենական երգ», երգեր, որոնց աչքի ընկնող յատկանիշը նորի զգացումն է, ուր արտացոլում են մեր նոր կեանքի պատկերները, միաժամանակ նշում են, որ բանաստեղծը ջերմ սիրով սիրում է վերածնուող իր հայրենիքը: Առհասարակ, Գուլումեանին դրաւել են Սով. Հայաստանի արդիւնաբերական, դիւղատնտեսական եւ կուլտուրական նւաճումները եւ նա առանձին խանդավառութեամբ երգել է իր ժողովրդի վերելքը: Պօէտը գիտէ, որ հայութեան երջանիկ եւ նախանձելի նոր կեանքը պարգեւել է պատմական Նոյեմբերը: Նա հպարտ է նաեւ իր հայրենիքը «սրտով պաշտպանող» հերոսներով, ուստի մի առանձին սիրով հիւսել է «Նոյեմբերեան ողջուն-երգը», որ կարելի է համարել նրա գրականութեան լաւագոյն մի էջը: Ահա մի պատկեր.

«Հագա՛ր ողջոյն մանաւանդ ձեզ, ո՛վ հերոսներ աստղաճախատ,
Որ ձեր սրտով կը պաշտպանէ՛ք հայրենիքը մեր հարագատ.
Ողջո՛յն եւ քեզ անմահ երագ, ո՛վ դուն երկիր երջանկութեան,
Պուէտական վսեմ ողջո՛յն, Նոյեմբերեան իմ Հայաստան:»

Մի երեւոյթ, սակայն, որ էլ աւելի արժէքաւորում է Գուլումեանի գրական գիժադիւծը, դա բանաստեղծի կոչման մասին նրա ունեցած պայծառ գիտակցութիւնն է: Նա պատկանում է արտասահմանեան ա՛յն լաւագոյն բանաստեղծների շարքին,

որ խորապէս հասկացել է, թէ ամէն մի ստեղծագործողի ստեղծականութիւնը պիտի լինի ոէալ եւ ցայտուն կերպով պատկերել իր ասլրած ժամանակի կարեւորագոյն ու յուզող դէպքերը: Գիտակցել է, որ միշտ էլ մնայուն են եւ արժէքաւոր ա՛յն երգերը, որոնք դրսեւորում են ժողովրդի կեանքը՝ իր էական ու բնորոշ դժերով: Բայց Գույումճեանն ունի մի այլ դրական արժանիք: Դա նրա քաղաքական սլայծառ աշխարհահայեացքն է: Նա խորապէս հասկացել է, թէ հայ ժողովրդի երջանկութեան գլխաւոր աղղակներէից մէկը ժողովուրդներէ կորայրութեան լուսաւոր ճանապարհն է: Ըմբռնել է նաեւ պատմական այն ճշմարտութիւնը, թէ ռուս աղնիւ, բարի ժողովուրդն է հայութեան ճշմարիտ, հարազատ եւ անկեղծ բարեկամը: Գիտակցել է նաեւ, որ հայ ժողովրդի ազատագրութիւնը եւ նրա սկտականութեան հաստատումն ու զարգացումը սլարտական ենք ռուս մեծահոգի ժողովրդի կորայրական օգնութեանն ու զոհարերութիւններին: Ահա սօէտի վկայութիւնը:

«Եւ ցոյց տւիր անոր դուն ազատութեան ուղին բորբ,
լիւած էր երբ աշխարհէն իրեւ նօրի, իրեւ որբ:»

Գույումճեանին ծանօթ է եւ այն, որ հայրենական սլատերագմի ժամանակ, երբ դաժան մահն սլառնում է հայութեան, դարձեալ ռուս մեծահոգի ժողովուրդն է, որ «սլատար» է հանդիսանում վտանգին, սլաշտսլանում է նրան եւ փրկում: Բանաստեղծն այսպէս է գծել այդ փաստը:

«Ու երբ երէկ սլառնաց դաժան մահըն իր կեանքին,
դատար եդար վտանգին ու փրկեցիր զայն կրկին:»

Սովետական ժողովրդի մղած հերոսական սլայքարը դերմանական Փաշիգմի դէմ եւ մասնաւորապէս հայ ժողովրդի զաւակներէ անձնէր մասնակցութիւնն այդ աննախընթաց հերոսամարտին, նոր շունչ, նոր թափ եւ նոր ոգի են ներշնչել Գույումճեանի քնարին: Եւ նա ստեղծագործել է արժէքաւոր երգեր, որոնք ո՛չ միայն բանաստեղծի վառ եւ ուժեղ զգացումների արտայայտութիւնն են, այլեւ տողորւած են հայրենասիրական դադափարներով: Այդ յատկութիւններով էլ սլայմանաւորւած է սօէտի ստեղծագործութեան ուրոյնութիւնը: Ահասարակ, Գույումճեանը ցայտուն եւ վառ գոյներով է նկարել հայրենական սլատերագմի հերոսներին: Այդպէս է «Գովք կարմիր Բանակին» խորագրով ոտանաւորը, ուր ջերմ զգացմունքով երգել է նա «յաղթակուռ» եւ «արագաթուիչ» բանակի Փաշիստական Գերմանիայի դէմ տարած փառասլանծ յաղթանակը: Ահա թէ նա ինչպէս է սլատկերել կարմիր բանակի հմայքն ու մեծութիւնը:

«Ո՛վ յաղթակուռ կարմիր բանակ, չկայ քեզ սլես արագաթուի՛չ
Ո՛չ մէկ շնչող էակ եւ ոյծ, քեզ սլես ընքացք եւ հո՛ւր կիզիչ.
...Զի վրէժի ձիուն նստած կը խոյանաս դէպի՛ առաջ,
Արդարութեան իրեւ նիզա՛կ, մահւան իրեւ մրրի՛կ ու շաչ:»

Մի հանդամանք սլարդ է, որ Յ. Գույումճեանն արդէն ստեղծագործողի զգալի ճանապարհ է անցել եւ դիտակցելով իր վեհ կոչումին, յօրինել է արժէքաւոր ոտանաւորներ, որոնք հարազատ արտայայտութիւնն են մեր ասլրած ժամանակի: Սա կայն, նրա բանաստեղծութեան սլատմութիւնն արձանադրելիս անսլայման սլիտի յիշատակել «Երախտիք Ստալինի» խորագրով ոտանաւորը: Դա ջերմ, անկեղծ շնչտով եւ խոր ասլրումներով յօրինւած մի դեղնցիկ բանաստեղծութիւն է, ուր նկարել է նա մեր դարաշրջանի մեծագոյն առաջնորդի կերսլարը: Բայց այդ ոտա-

նաւորը պատահական մի ստեղծագործութիւն չէ: Պօէտը դիտէ, որ Ստալինը սովետական ժողովուրդներին, հաստատուն եւ հետեւողական ոգիով, առաջնորդում է դէպի եղբայրութեան, երջանկութեան եւ յաղթութեան լուսաւոր ճանապարհներով: Գիտէ, որ նա է հայ ժողովրդի անկեղծ պաշտպանը. նա է, որ հայութեան տւել է նոր կեանք, «ազատ երգիք, ոսկի երգեր ու երկինք»: Ահա նրա երգից մի պատկեր:

«Բեզ պէս բարի՛, ֆնֆշագորով սիրայ ովկիան սիրտ ունեցող
Զկայ ուրիշ ապրող հոգի, չկայ ֆեզ պէս հանճարաշող.
...Դու էիր, որ բաղդահալած ժողովուրդիս տւիր նոր կեանք,
Երդիֆն ազա՛տ, ոսկի երգե՛ր ու երկինք մի աստղակուտակ,
Երջանկութեամբ ողողեցի՛ր աշխարհին հայոց շղթայակապ,
Ու դարձուցիր ազգս կրկին ուժի աղբիւր մ'ափեղաք-ափ:»

Այստեղ առանձնապէս ընդգծենք, որ «Երախտիֆ Ստալինին» ոտանաւորն արտասահմանեան դրականութեան մէջ մեծ դեկլարարին նւիրւած յաջող կտորներից մէկն է, որ իր էութեամբ պօէտական սրտարուղիս խօսք է: Դա, ասես, միաժամանակ հայ ժողովրդի խոր սիրոյ արտայայտութիւնն է՝ ուղղւած աշխատաւոր ժողովուրդներէ իմաստուն առջանորդին:

Գույումճեանի ստեղծագործութեան արժանիքներից մէկն էլ այն է, որ նա իր քնարի լարերի վրայ հնչեցրել է նաեւ եղբայրական ժողովուրդների ազատագրութեան նւիրւած երգեր: Այդ հանդամանքն է ընդգծում «Լենինգրադ» խորագրով ոտանաւորի կառուցւածքը, որ դրւած է հարազատ, անկեղծ շնչով եւ իր բովանդակութեամբ պատկերում է գերմանա-Ֆաշիստական բանակի ու նրա հրամանատարութեան նւաճողական ձգտումը եւ Լենինգրադի հորիզոնին վրայ իշխող հիտլերական վտանգը: Բայց բանաստեղծը խորապէս հաւատացած էր, որ Ֆաշիզմը չէր կարող յաղթել, որովհետեւ նա պայքարում էր ժողովուրդների երջանկութեան ու ազգերի եղբայրութեան դէմ, որովհետեւ նա իր ձեռքում բարձր էր պահել բռնութեան ու սարկութեան դրօշը: Այդպէս էին պատմութեան ընթացքում Ալէքսանդրեան բանակները: Այդ էր նաեւ Զինդիդխանի ոյժը, բռնակալներ, որոնք եկան ու անցա՛ն եւ զանհետ եղան մոռացութեան գիշերին մէջ:» Այնուհետեւ պօէտը գովերգում է Լենինգրադի ժողովրդի հայրենասիրական ոգին, նրա գերմարդկային անձնագոհութիւնը, նւիրւածութիւնն ու խիզախութիւնը՝ յանուն հայրենիքի, յանուն պատւի եւ յանուն ազատութեան: Գույումճեանը դիտէ, որ հայրենական պատերազմի ժամանակ Լենինգրադի հերոսամարտն ու յաղթանակը կազմում են սովետական ժողովրդի ռազմական պատմութեան ամենափայլուն էջերից մէկը, ուստի նա վառ դգացժունքով է երգել պատմական այդ դրւագիւրը:

«Ժողովուրդը դիւցազնական դիրքին վրայ մնաց ամուր,
Զի Լենինի ոգին դարձաւ անոր մէջը պողպատ ու հուր:»

Գույումճեանի պօէզիայի մէջ կարգում ենք նաեւ այլ ժանրի ոտանաւորներ՝ «Երեւոյց երեւում է, որ նա ջերմ սիրում է ո՛չ միայն իր հայրենիքը, այլեւ իր հայրենի քաղցր եւ սրբազան լեզուն: Հայ ժողովրդի սքանչելի այդ կուլտուրան նա առանձին երգի նիւթ է դարձրել այսպիսի պարզ կառուցւածքով:

«Ո՛վ գեղեցիկ իմ լեզու, ո՛վ մայրենի իմ բարբառ,
Աստուածային ո՛վ նւագ, ո՛վ սրբութիւն լուսատառ,
Որ տողերուս մէջ անշուք, որպէս արեւ կը վառիս,
Եւ ֆու հուրով ոսկեղէն երգս կ'ընես լուսահիւս:»

Լեզուական տեսակէտից Գուլյումճեանն արել է զգալի նւաճումներ: Նա արաս-
տաճանեան ա՛յն բանաստեղծների շարքին է պատկանում, որոնք գրում են պարզ,
առնու էւ պատկերաւոր: Սակայն, մի թերութիւն, որ վնասում է նրա բանաստեղ-
ծութիւնների գեղարւեստականութեանը, դա նոր բառերի բռնադրօսիկ կառուցւածքն
է — աստղակուտակ, անհունայորդ, լուսադիր, արեւսաղմ, յաղթաշաղ, բառեր,
որոնք ա՛յ գրական բնոյթ ունեն եւ ոչ էլ գեղարւեստական: Նոյնպէս չալէտք է մո-
ռանալ, որ բանաստեղծութեան էական պայմաններից մէկը ներդաշնակութիւնն է,
երաժշտականութիւնը, որ առանձին երանդ է տալիս ամէն մի ոտանաւորի կառուց-
ւածքին: Գուլյումճեանի որոշ քերթւածները զուրկ են սահունութիւնից: Դա ցոյց է
տալիս, որ նա դեռ չի կարողացել յաղթահարել իր տաղաչափական արեւստը:

Ի՞նչ են նշում Գուլյումճեանի մասին արձանագրւած վերլուծական տողերը: —
Հէնց ա՛յն, որ նա մէկն է արտասահմանի բանաստեղծական գրականութեան այն
լաւագոյն դէմքերից, որի աշխարհահայեացքի էութիւնը համալուծ է առաջադէմ
դադափարներով, իսկ հայրենասիրութիւնը կառուցւած է ժողովուրդների եղբայ-
րութեան գեղեցիկ պատւանդանի վրայ: Թերեւս այդ երեւոյթներով պիտի բա-
ցատրել, որ նա Ամերիկահայ սօէտների մէջ առաջիններից մէկն է հանդիսացել, որ
ջերմօրէն ողջունել է նոր կարգերի հաստատումը Հայաստանում եւ հիացմունքով
երգել է իր ժողովրդի վերածնութիւնը:

Գուլյումճեանի յատկանշական դժերից մէկն էլ ա՛յն է, որ խորասլէս հասկացել
է, թէ հայ ժողովրդի ազատագրութիւնը կապւած է ուսւ մեծ ժողովրդի հետ: Ահա
այն գեղեցիկ ձգտումները եւ լաւագոյն տւեալները, որոնք նկատելի են նրա եր-
գերում:

Այժմ պարզ է մի հանգամանք, որ նրա ոտանաւորներն Ամերիկահայ գրականու-
թեան մէջ ուրոյն եւ առանձնայատուկ տեղ են զբաւելու: Պարզ է եւ այն, որ նա
ապրում է այսօր իր ստեղծագործական եռուն ու բեղմնաւոր շրջանում եւ որից հայ
ժողովուրդը դեռ չառ սպասելիքներ ունի:

Թէհրան, 10 Դեկտ. 1947

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՍ ՀԱՄԱՐ ԳՐՈՒԱԾ ՊՈԷՄ

Ես որ երգեր եմ հըսարտ ժողովուրդիս երգը՝ գոռ,
Ծընունդն անոր՝ հրաշաքոյր, քըռիչքները աստղածոր,
Կը տարփողեմ ես կրկին անոր փառքը անմոխիր,
Անցած համբան փառահեղ եւ իր ոգին երկնաքիռ:

Կը տարփողեմ ոըմբաշաչ այս բառերով մըրկաբախ,
Ժողովուրդիս իմ անմահ ըմբոստ ոգին միշտ անկախ,
Կը շեփորեմ ես կըրկին ժողովուրդիս երգը մեծ,
Ալեկոծէ որ ահեղ հրդեհ մ'որայէս հողմածեծ:

Աշխարհն համայն որ հանչնայ մեծութիւնը իմ ազգիս,
Ծափողջունէ, հիանայ իր հանաքին լուսահիւս,
Զի հաւտալով որ հաւտայ, ք'ստեղծագործ ուժն անոր,
Վերըստեղծեց կեանքն անձայն եւ Այսօրը փառաւոր:

Կ'ոգեկոչեմ, արդ, սիրով եւ գոհութեամբ պտղաբեր,
Մարտիկները մեր բոլոր, յաւերժական հերոսներ,
Որոնք Հայկէն մինչեւ սուրբ եւ առնասիրտ մեծ վարդան,
Իրենց սիրով պահեցին ազատ աշխարհն ուայիրեան:

Որոնք ցասմամբ կռուեցան ոսոխներու դէմ դաժան,
Հըռովմի դէմ, Իրանի, Աւարայրէն Արարան,
Ողջո՛յն եւ ձեզ Սասունցի ապստամբներ լեռնահաս,
Եւ Զէյթունցի մարտիկներ, ձեզի բոլոր ո՛ր անդարձ:

Գու՛ք, որ իբրեւ վահագներ մարտնչեցիք անսասան
Զեր կորովով ու կամքով. լ'զգետնեցիք անզգամ,
Զար ուժերը մշտալար, բացիք ուղին այս բոսոր,
Որով հասաք մեր անգին հայրենիքին լուսածոր:

Երգես շաչիւն ձե՛րն ըլլայ իբրեւ նըւէր ոսկեշող,
Ո՛վ այսօրուայ դիւցազներ, աշխարացունց եւ անող,
Զեր գորութեամբ վերստին մեր երկիրը կը դառնայ
Երկու ծովեր համբուրող դրախտ մ'անծայր, լուսահմայ:

ՔՍԱՆՀԻՆԳԱՄԵԱԿ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թող բերկրութեամբ ողողուի ըզձակարօտ ամէն սիրտ,
Ու ղօղանջեն զանգակներ ուրախութեան երգն անծիր,
Ու թող գոռան շեփորներ յաղթանակի ցնծութեամբ,
Զի օրերու օրն է այս լուսացնցուղ ու անափ:

Ու թող բացուին կարասներն անմահական գինիին,
Թող ամէն ոք գինովնայ, ծափողջունէ խնդագին,
Քանզի եկած է ահա ծնընդական օրը սուրբ
Հայրենիքիս վեհանուն, երազներու ոսկեհուր.

Տրտմաթախիծ դարերու ո՛վ դուն խորհուրդ արեւշաղ,
Լուսածաղիկ իդներու եւ յոյսերու ակ չֆնաղ,
Կ'ողջունենք քեզ սրտագին գոռ երգերով յաղթաշաչ
Ծընունդդ քո կ'ողջունենք, գալիքիդ հետ աննըւան:

Կ'ողջունենք քեզ անսահման հրապարտութեամբ ու սիրով
Իբրեւ տեսիլ աստղածոր, իբրեւ հըրաշք լուսախոով,
Յայտնութիւնը որուն հուր բերաւ խնծիդ, ջերմութիւն,
Ստալինեան այս դարուն խըրոխտ մանուկն ո՛վ խնդուն:

Կ'ողջունենք քեզ, որ եղար կըտակարար վեհամիտ
Մեր պապերու աւանդին, արդար եղաւ վառ ուղիդ,
Զ'հանդուրժեցիր չարիքին ու շարժեցիր սուրբդ միշտ,
Աշխարհացունց ուժերու, բռնութեան դէմ ամբարիշտ:

Եւ անելով օրէ օր դուն դարերու ուժն առիր
Իբրեւ զըրահ անխորտակ եւ ժամերըդ բերկրալիր
Դարձան անբիծ լուսատօն, հռդմերու պէս սէ՛գ, ազատ,
Հըրաշագեղ պատանի, դուն իմ անգի՛ն, հարազատ:

Հիմա հասեր ես արդէն փառքիդ վըսեմ կատարին,
Երիտասարդ իմ ընկեր, կ'ողջունենք քեզ մենք կրկին,
Հերոսական հայրենիք, ոսկեհաւանչ Հայաստան,
Զի ծերանա՛ս դու բընաւ, մընա՛ս յաւէտ անսասան:

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ԵՐԱԶ

Դարձողներուն հետ՝ անթիւ, հայրենիքին կարօտով,
Որոնց առջեւ կը քաջութի ձի նոր աշխարհ լուսաբով,
Իմ ալ հոգիս կ'երկարի դէպի երկիրն այն ուրախ,
Ուր կը հանգչին իմ պապերն հերոսական ու խիզախ:

Իմ ալ հոգիս հեռուէն կը մագըլցի նաւն անոնց,
Ու կը բռնեմ իմ երկրիս նորոգ նամբան ոսկեգօծ,
Երանաւէտ եւ մի օր կը համբուրեմ հողն անոր,
Ու կը շնչեմ օդն ազատ, կ'ըմպեմ ջուրը մեղրածոր:

Ի իրբեւ հըպարտ բանաստեղծ կը պըտըտիմ թաղէ թաղ,
Երեւանի մէջ շրջեղ, Երեւանի արեւշաղ,
Յետոյ կ'առնեմ ոսկեծամ, համայնական դաշտերուն,
Քաղաքներուն քաղմամարդ ու գիւղերուն նորանուն:

Եւ ամէն տեղ կ'ողջունեմ ինծի իրբեւ հարազատ,
Իրբեւ եղբայր ու ընկեր ու նոյն նամբու լուսաւոր
Զինակիցներ, մըշակներ՝ բաղդին ձեռքով բաժնուած,
Կը համբուրեմ թմէն մին խնդուքիւնով մը անանց:

Ի իմիներունս միացած, արեամբ, հոգւով ու սրտիս
Բարախիւնով ամէն մէկ, կը նուիրուիմ իմ երկրիս,
Անոր հըգօր կառուցման, անփակտելի ու անխախտ,
Ապագային անոր գոհ, յաւերժական եւ անյաղթ:

Եւ այն ժառանգ կը հնչեն իմ երգերըս հարազատ,
Հերոսական երկրիս պէս, վըսեմ որպէս Արարատ,
Արարատի պէս անյաղթ եւ անոր պէս հայկական,
Ու լեռնն հայոց կը դառնայ այս պոէտին վեհ վրկան:

ՀԱՐՑՈՒՄ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

Հետըդ խօսիլ կ'ուզէի, երկի՛ր, երկի՛ր լուսավառ,
Իբրեւ քեզի հարագատ, իբրեւ պոէտ մի խոնարհ,
Որ կը սիրէ քո ըմբոստ անցեալդ յուզիչ ու շքեղ,
Վախով, դողով կը նայի ապագայիդ փառահեղ:

Իմ երգերուս դուն տըւիր ակեկոծումն հոգիիդ,
Մաքառումիդ իմաստն յորդ, խորութիւնը սուրբ շունչիդ,
Քաղաքներուդ երկնամբարձ մեծութեամբն ալ օժտեցիր
Տաղերուս մէջ տարածուող պատգամները լուսածիր:

Սիրելէն վերջ քեզ այնքան, երգելէ վերջ երգըդ վեհ,
Հիմայ քեզմէ կը վախճամ, կը սարսափիմ ալ քեզմէ,
Այնքան, այնքան փոխուած ես, մեծահոգի իմ երկիր,
Կարծես ինծի անծանօթ ուրիշ աշխարհ մ'ըլլայիր:

Ու կ'ուրանաս դուն ամէն լաւ սկզբունք ու խորհուրդ,
Երէկ ինչ որ խոստացար, Ազատութիւն լիայորդ,
Եղբայրութեան դարն ոսկի, Արդարութիւն ու բարիք,
Խաղաղ օրեր հեշտաւէտ ու պըտղաւէտ նոր գալիք:

Դուն մոռցեր ես մինչեւ իսկ գաւակներուդ արիւնն ալ,
Քեզի համար հրդեհուած ու դարձեր ես բռնակալ,
Զարերուն հետ դաշնակից ու բարիին թշնամի,
Կը մաքառիս բըրտութեամբ արեւին դէմ ու երկնի:

Եւ որո՞ւ դէմ եւ ինչո՞ւ կը կուտակես մահաշաչ
Հիւլէական ոռումբերն այս, ո՛վ իմ երկիր աննանաչ,
Ըսէ՛ ինչո՞ւ կը շինես մահանիւթն այսօրու գէնք,
Որ կործանո՞ւի ամէն ինչ քառսի մ'մէջ հըրաշէկ:

Ես կը վախճամ ալ քեզմէ Ամերիկա մեծափառ,
Կը վախճամ քէ՛ դարձեր ես մեծամոլիկ, խելագար,
Քէնոտած եմ քեզի դէմ, մինչեւ օր մը խելքի գաս,
Կոչես ամէն ազգ՝ եղբայր, չընես արդարն ալ նոխազ:

ԿՈՒՏԱԿՈՒՄ

Կուտակեցինք օրերով, տարիներով վիրաւոր
Մեր սրտերուն բոցավառ կսկիծները լայն ու խոր,
Կուտակեցինք մեր հառաչ, մեր շունչն անգամ ննջւած
Եւ հաւրի պէս կըրեցինք իջնող ամէն ծանր հարուած:

Կուտակեցինք գիշերուայ լըկումները մշտակայ,
Եւ տարածող վայրկեանին ռնիրները անվըկայ,
Կուտակեցինք պղծւած հոգիներուն լացը գոռ,
Անտնց զայրոյթն անողոք եւ ընդվըգումն ահաւոր:

Կուտակեցինք վախը մեր, ատելութեան հուրը մեծ,
Համբերութեամբ գսպեցինք մեր վըրէժը մշտակէզ.
Կուտակեցինք մեր հոգին, կուտակեցինք ամէն ինչ,
Այս օրերուն համար խիստ եւ վնասկան, մահաջինջ:

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Գիշերական մըռայլամուր թախիծներէն յետոյ անվերջ,
Հագարամեայ գրկանք մ'եղաւ երբ կեանքդ սեւ, անբողբողէջ,
Երջանկութեամբ ողողուեցաւ սիրտդ նորէն, իմ հայրենիք,
Առատութեան անուշ երկիր, ո՛վ լիութիւն եւ ո՛վ բարիք:

Պէ երբ շղթայեց քեզ անխընայ բռնապետին ձեռքը ամուր
Ստրկութեան դաւերուն տակ, խըլեց քեզմէ արեւ եւ հուր,
Կործանեցիր քո՛ իսկ ձեռքով շղթաներդ բիրտ ու օտար,
Ըմբոստ հոգիդ դարձաւ կրկին ազատաթեւ եւ անվախ յար:

Հիմայ կրկին բաժին բերիր հերոսական մեր օրերուն,
Քո արիւնըդ խիզախաշաղ, արդարայոյզ ոգիդ յախուռն,
Պէ դուն ալ դարձար յաղթողներու շարքին անյաղթ,
Անպարտելի, անկրկնելի դիւցազնագարմ իմ Հայաստան:

ՈՂՋՈՅՆ ՏՈՒԷՔ

Ողջոյն տուէ՛ք Սովետական Հայաստանին արեւածոր,
Եւ գովեն ըրէ՛ք անպարտելի անոր ուժին ահեղագոր,
Անոր անթիւ հերոսներուն, անունները որոնց պայծառ
Դարձան աստղերն հայոց վրնիտ երկինքներուն խոր ու պայծառ:

Ողջոյն տըւէ՛ք անոր անահ բանակներուն խըրոխտաբայլ
Եւ գովեն ըրէ՛ք անոր քալած անշեղ նամբուն կայծակնափայլ,
Ողջունեցէ՛ք անոր խըլած յաղթակներն եղբայրական,
Եսանըւէր խիզախ ոգին անոր որպէս Դաւիթ Հսկան:

Ողջունեցէ՛ք հայրենիքիս անհունահաս անը անմահ,
Խոյանքն անոր գալիքներու կապոյտին մէջ լուսաշաղախ,
Եւ գովեն ըրէ՛ք զաւակներուն անոր բազում, որոնց սիրով
Եւ քրտինքով հողը դարձաւ բերքի, միրգի, բարիքի ծով:

Ողջունեցէ՛ք եւ գովեն ըրէ՛ք ժողովուրդիս կրկին, կրկին,
Որուն նիգով ծընունդ առաւ տեսիլն այս սուրբ ու քանկագին,
Ողջոյն տըւէ՛ք ժողովուրդիս, որուն արեամբ բոցակարմիր
Հայրենիքը դարձաւ անհուն հերոսութեան, փառքի երկիր:

ՆԵՐԷ՝ ԻՆՁ, ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Եթէ ունիմ վիշտ մը անհուն, որ կը տանջէ զիս անխընայ,
Հայրենի՛ք իմ դիւցազնամարտ, այդ քո սէրն է լուսահըմայ,
Կարօտըդ է յաւերժավառ, կը խորանայ որ ամէն օր,
Քանի կ'ապրիմ ես հալումաշ, քեզմէ հեռու, մեռամուր:

Ու կը նընշէ իր ափին մէջ սիրտս կարծես ձեռք մը կապար,
Ատելավառ երկու ուժեր կը հալածեն մէջըս զիրար,
Խիղճըս է մին, որ կը մղէ հոգիս մըթին խորհուրդներու,
Որ սիրելով քեզ այնքան խոր, ես մընացի քեզմէ հեռու:

Ներէ՛ ինծի, հայրենիք իմ, որ երբ մահուան չարուժ հողմեր
Ըսպառնացին արմատախիլ ընել կեանքիդ ծաղիկն անմեռ,
Նուէր՝ չըրի քեզի հոգիս, չի փութացի օգնութեան քեզ,
Ու գոհացայ արիւնելով երգերուս մէջ քեզմով հրկէզ:

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Կայծակնափայլ նըժոյգներու վըրայ նստած կուգաս, ահա,
Գալիֆնաշող ո՛վ Նոյեմբեր, պատգամատու երկնահըմայ,
Ճամբուդ վըրայ քեզ կ'համբուրեն ժողովուրդներ վշտամորմոք,
Զի կը բաշխես դուն ամենուն Ազատութեան լոյսը նորոգ:

Կուգաս իբրեւ պողպատաքեւ, անխոցելի հսկայ քոչուն,
Արեւաշող, մեծ ամպերու մրրիկ մ'իբրեւ կուգաս փնչուն,
Դուն երկնային իբրեւ գայրոյթ կուգաս ուժգին, երկաթ-անակ,
Կուգաս իբրեւ վըրէժներու գոռ հատուցում եւ խըրախֆանֆ:

Վագր մը իբրեւ կուգաս հուժկու, ո՛վ Նոյեմբեր բոցալեզու,
Կուգաս իբրեւ դուն կարմիր հուր, փըրկարար ուժ եւ սուր հատու,
Թշնամիին դուն նահանջող սարսափն իբրեւ կուգաս ցնցիչ,
Արդարութեան իբրեւ վըսեմ ձայնը կուգաս բոցեղ ու ջինջ:

Ծանօթ ու հին վառ երգերով կուգաս, ահա, յաղթասրլաց,
Անպարտելի բանակներով մեզի կուգաս խըրոխտապանծ,
Կ'ողջունեն քեզ ո՛վ միլիոններ՝ ազատ հիմայ, ո՛վ Նոյեմբեր,
Քեզ կ'ողջունեն խաղաղութեան խոստումն իբրեւ գալիֆնաքեր:

ՄՇՏՆԶԵՆԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Աղեփանդրեան բանակները աշխարհացունց եկան, անցան,
Ճէնկիզխանի ուժն ալ եղաւ ժամանակին հետ ցիրուցան,
Քանի, քանի տիրակալներ փառքի պահ մը լոկ ապրեցան,
Անհետ եղան մոռացութեան գիշերին մէջ սեւ, անբաժան:

Ով որ կարծեց յաւերժութեան գահին վրայ է գոհ նըստեր,
Ի պիտի դառնայ Անմահութեան դիցուհիին հետ կաթընկեր,
Ապաւինեց ո՛վ որ սուրի, սուրով ինկաւ օր մը անտէր,
Պատրանֆներէն անոնց մընաց անիծապարտ փոշի աւեր:

Դուք ալ կ'անցնիք ո՛վ աշտօրուան բըռնապետներ արիւնադաւ,
Ատելութեան անդունդին մէջ կ'անհետին ձեր անունն, համբաւ,
Ժողովուրդն է լոկ մըշտագոյ, անջընջելի ուժը անհուն,
Անոր ոգին՝ անպարտելի, անոր կամֆն է սոսկ մնայուն:

ՊԱՅՔԱՐ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ես կը տեսնեմ բազմամբոխ խուժաններու իմաստուն
Ահեղաքափ վազֆն առաջ փողոցներու մէջ յորդուն,
Հեղեղ մ'իբրեւ ակեկոծ եւ կամ խոյանֆ մը անսանձ
Ցասումն իրենց կը նետեն մուր ուժերու դէմ առկայծ:

Միացեր է ամէն սիրտ գրոհին մէջ մահագոռ,
Զի նոյն ցաւը դաշունեց զիրենֆ ահեղ ամէն օր,
Նոյն գրկանֆը կրեցին, արիւնեցան միասին,
Ատելութեան նոյն հուրով իրենց սիրտը վառեցին:

Ո՛չ ոք կրնայ դէմ կենալ այդ ժայթֆին դէմ յորդագեղ
Շղթայագերծ մարդկութեան մարտն է վսեմ այս ահեղ,
Երկինքները կը փլչին, կը խորտակուի ամէն գահ,
Ժողովուրդը կը խլէ Ազատութիւնն իր անմահ:

ԵՐԱԽՏԻՔ ՍԹԱԼԻՆԻՆ

Հազար գրիչ ձեռքս առնեմ եւ հազար դար գովեմ զքեզ
Եւ գործածեմ ոսկեշառայլ ամէն մէկ բառ արեւակէզ,
Դարձեալ քիչ է փառֆիդ անհուն գազաքին քով լուսափարքամ,
Դարը կ'ըլլայ վայրկեան կարծես եւ յաւերժը՝ անցնող մի ժամ:

Քեզ պէս բարի, քննադորով սիրոյ ովկիան սիրտ ունեցող
Զըկայ ուրիշ ապրող հոգի, չըկայ քեզ պէս հաննարաշող
Ուրիշ գըլուխ, գալիքներու կորովաշունչ մեծ Առաջնորդ,
Զարիֆին դէմ քեզ պէս ցըցուող ուրիշ հսկայ արեւայորդ:

Դուն էիր, որ բաղդահալած ժողովուրդիս տըւիր նոր կեանֆ,
Երդինֆն ազատ, ոսկի երգեր եւ երկինֆ մի աստղակուտակ,
Երջանկութեամբ ողողեցիր աշխարհն հայոց շղթայակապ,
Ու դարձուցիր ազգըս հայոց ուժի աղբիւր մ'ահեղաքափ:

Քեզ կը պարտինֆ մենֆ ամէն ինչ գորովագութ, մեծ ըՍՔալին,
Երջանկաշունչ Այսօրը մեր եւ Ապագան ալ բերկրալիր,
Քեզ կը պարտինֆ մեր ուժն անյաղթ, գոյութեան հետ անունը նոր
Խըլուած ամէն մէկ յաղթանակ, խաղաղութիւնն, արեւն ու օր:

ՀԻՒԱՆԴԱՅԱՐ ՔԱՂՑՐԻԿ ՏՂԱՍ

Հիւանդացար, քաղցրիկ տղաս, 'ւ սիրտըս դողաց,
Դողաց սիրտըս, որ չըլլայ թէ չար ուժ մ'յանկարծ
Խըլէ ինձմէ երջանկութեան աղբիւրըս յորդ,
Ու դարձնէ կեանքըս գիշեր մ'անառաւօտ:

Հիւանդացար, անգին տղաս, ու սոսկումէս,
Սիրտըս դարձաւ երազներու մըթին կրկէս,
Երակներուս մէջ չորացաւ արիւնըս վառ,
Եւ խոհերով եղայ յաւէտ կայծակնահար:

Վտանգն անցաւ, առողջացար իմ որդի ջան,
Սրտիս վըրան երջանկութեան շողեր իջան,
Ա՛հ չըլլայ, որ անգամ մըն ալ հիւանդանաս,
Սիրով կ'ըլլամ գոհըդ, անգին, անո՛ւշ տղաս:

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

Ո՛վ գեղեցիկ իմ լեզու, ով մայրենի իմ բարբառ,
Աստուածային ո՛վ նուագ, ո՛վ սրբութիւն լուսատարր,
Որ տողերուս մէջ անշուք որպէս արեւ կը վառիս,
Եւ քո հուրով ոսկեղէն երգըս կ'ընես լուսահիւս:

Ո՛վ երկնաբոյր վըսեմ գիւտ, ո՛վ իմ ցեղիս հաննաբեղ
Մըտքին ցոլքը հրեղէն, ո՛վ դու հըրաշք պերնագեղ,
Կ'ողջունէ քեզ պոէտն այս երազներով յար գինով,
Որուն քացիք դուն լեզուն հմայքներով հոգեթով:

Տըւիր իրեն բանալին գեղեցկութեան կուսարիւ,
Ուժն հըրեղէն զըրերուդ, իմաստն անոնց բերկրալիր,
Բառերուդ մէջ խըտացած դառնութիւնը երկնատուր,
Եւ պարեցիր դուն անոր երգերուն մէջ լուսահուր:

Ո՛վ իմ լեզու հայկական, ո՛վ խնդութիւն անքառամ,
Ոգու վըսեմ դուն թըռիչք, յաւերժութեան վառ պատգամ,
Զըլլայ, չըլլայ որ զրկես այս պոէտը սիրահար
Գգուանքներէդ երկնային, փառքիդ լոյսէն աստղավառ:

ԳՈՎՔ ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ

Գետերն անսանձ ֆեզ պէս արագ երբէ՛ք, երբէ՛ք չի վագեցին,
Հելլաթայի կայծակնաթեւ ո՛չ ալ ազնիւ հըրեղէն ձին,
Զի սուրացին ֆեզ պէս արագ մըրըկաշունչ ամպերը սեւ,
Հիւսիսային ֆամիները երկնաթաւալ ու սըրաձեւ:

Ո՛վ յաղթագող կարմիր բանակ, չըկայ ֆեզ պէս արագաթռիչ
Ո՛չ մէկ շնչող էակ եւ ուժ, ֆեզ պէս ընթացք եւ հուր կիզիչ.
Ետ կը մընայ երկրագունդն իսկ հոլովոյթին մէջ անդադար
Միջոցներուն մէջ խորացող, ֆեզ պէս չըկայ քուք ու քաթառ:

Քեզ չեն հասնիր աէարասոյլ լոյս արեւին անհունայորդ
Աստուածները ցասմնակոծ, ժամանակն իսկ երկնադըղորդ,
Զի վըրէժի ձիուն նստած կը խոյանաս դէպի առաջ,
Արդարութեան իբրեւ նիգակ, մահուան իբրեւ մըրիկ եւ շաչ:

ՇԱՂԱԽՈՒՄ

Ահա կրկին ֆեզ կը դառնայ, իմ հայրենիք երջանկափառ,
Քո սրբազան մասըդ անմահ անկիւններէն մըրկահար,
Հեռուներէն ֆեզի ձըգտող, ֆեզ երկարող մասըդ ի մի
Կը նոյնանայ հետըդ նորէն, կ'ամբողջանայ ու կ'ընձիւղի:

Խըլուած էր ան ֆեզմէ բըռնի իբրեւ մըսիդ, հոգւոյդ կըտոր
Անվերադարձ շըպրտուած չորս հողմերուն հատ ու կոտոր,
Զարչարեցին գայն ամէն օր ո՛ւր որ գըտան գայն առանձին,
Հալածական, որք, ւ՛անընկեր. անտիրական գայն կարծեցին:

Բայց չի մոռցար դուն երբէք գայն, մասըդ ֆեզմէ անխըզելի,
Քու յոյսովըդ ապրեցաւ ան, քու շունչովըդ է կենդանի,
Կը միանայ ահա ֆեզի, կը լիանայ մասըդ ֆեզմով
Ու կը դառնայ յաղթահասակ, իմ Հայաստան անուշաթով:

ՆՈՅԵՄԲԵՐԵԱՆ ՈՂՋՈՒՆԵՐԳ

Պոէտական ողջոյն ձեզ, ո՛վ իմ պապեր յաղթահասակ,
Որ իմ խոնարհ, պարզ անունիս արեւայորդ իմաստն եղաք,
Ազգիս հայոց փառքը դրրիք աստղերու քով լուսափռփռոյ,
Ու ձեր հուրով վառեցիք զայն յաւիտ անմար, արեւաշող:

Ողջոյն ձեզի որ պահեցիք միշտ կենդանի ձեր յոյսը վառ,
Ուրականներ երբ քանդեցին ձեր տուներուն հիմերն արդար,
Հայրենիքին սէրը մընաց ձեր սրտին մէջ խորաքանդակ,
Հին փառքերէն երբ մընացին տրտում յուշեր եւ աւերակ:

Ողջոյն ձեզի անպարտելի դուք պարտեալներ սէզ, յաղթական,
Թէեւ ինկաք, բայց մերժեցիք ինկած մընալ ու անկենդան,
Եւ ապրեցաք ազատութեան երազներով ոսկեշառայլ,
Որքան յոյսը չըւեց ձեզմէ եւ երկինքը մընաց մըռայլ:

Ողջոյն ձեզի ո՛վ մերօրեայ դիւցազնական մեր եղբայրներ,
Որ յարութեան գաղտնիքն եղաք հայրենիքին հին, տընաւեր,
Եւ նոր անուն տըրիք անոր խորհրդային, լուսաբանանչ,
Մեր սրտերը հրահրեցիք անոր սիրով եղբայրական:

Հազար ողջոյն մանաւանդ ձեզ ո՛վ հերոսներ լուսաբանակաւ
Որ ձեր սրտով կը պաշտպանէք հայրենիքը ձեր հարազատ,
Ողջո՛յն եւ քեզ անմահ երազ, ո՛վ դուն երկիր երջանկութեան,
Պոէտական վըսեմ ողջոյն, Նոյեմբերեան իմ Հայաստան:

19379
A 27285

Լ Ե Ն Ի Ն Կ Ր Ա Տ

Հսկայ մ'իբրեւ լեռնամարմին՝ շղթաներու ծանրութեան տակ,
Որուն վիզը բիրտ կը պրկէր օձագալար մահուան օղակ,
Կը տուայտէր հաննաքանուն ֆաղափը վէս ու վիրաւոր,
Արտաւագդեան վիհի մը մէջ մըքապատկեր, անդնդախոր:

Եւ անդադար կը հարուածէր մարմինն անոր բըռունցֆ մ'երկար,
Ջախջախ էին ռսկոսներն իր, սիրտն էր դարձեր արիւնակաթ,
Եւ ժանտադէմ նենգ քշնամին գինարբունֆով փրփրաբերան,
Անոր մահուան մէջ կ'երագէր իր յաղթութեան վառ ծիածան:

Բայց կը մերժէր ֆաղափն արի գետին իյնալ մեղկ, փառահատ,
Հարուածն որքան ըլլար ուժին եւ անողորմ սարսափն առատ,
Թէկուզ կուլ տար մարմինն անոր եւ ամէն ինչ դառնար մոխիր,
Վնոէր էր ան կռուիլ անվերջ խիզախութեամբ անծայրածիր:

Ժողովուրդը դիւցազնական դիրքին վըրայ մընաց ամուր,
Զի լենինի ոգին դարձաւ անոր մէջը պողպատ ու հուր,
Հայրենիքին սէրը անմահ գրահն եղաւ բոցակարմիր,
Մաֆառեցաւ ամբնկնելի ֆաղափն այսպէս վըրէժխնդիր:

Օր մ'ալ ահա ոտքի ելաւ ցաւմնայորդ հերոսը մեծ,
Իր հաւատքին ուժովն անծիր, վերքերն ամբողջ բուժած կարծես,
Ու խորտակեց գաղտնիքն ահեղ զինք բանտարկող ձեռքերու չար,
Եւ վերջ տուաւ դժնետեսիլ իր օրերուն բազմաչարչար:

Լենինաշունչ իմ եղբայրներ, ձեր գոռ կամֆին ողջոյն ու փառք
Ողջոյն եւ ձեզ, ո՛վ հերոսներ, դուք որ ժպտով, սիրով ինկա՛ք,
Աւանդ տըւիք պատգամը վեհ՝ չի պարտուիր մարդոց ոգին
– Մահէն վերջն իսկ – Ազատութեան հուրովն անոնք երբ բռնկին:

Փ Ա Ր Ք Յ Ա Ղ Թ Ա Ն Ա Կ Ի Ն

Փառք քեզ, փառք քեզ, արեւաչառի դու յաղթանակ իմ վեհապանծ,
Անպարտելի դուն կարմիր կամք եւ ճիւղոր կայծակնասանց,
Սպասումի լուսէ խոստում, մութ օրերու դուն արեւ հուր,
Ազատութեան դատրիկն աղուոր ծոցն է տրուն գոհարակուն:

Փառք քեզ անմահ իմ դիցունիս, որուն կաթով սնանեցան
Մուսաներուս օրերն անյաղթ, ու երգերս ոսկեծածան՝
Ըմբոստութեան իբրեւ դրօշ, բռնութեան դէմ իբրեւ բողոք
Ազադակը դարձան արդար մեր օրերուն այս անողոք:

Փառք քեզ, փառք քեզ, անթաղելի անմահ տեսիլ,
Գալիֆներու փշո՛տ նամբայ եւ պարտութեան Յոյսն ոսկեծիլ,
Պայֆարներուն պտուղն առատ, վարձատրութիւն արեւահամ
Մահէն յետոյ եկող կեանքին, ահա կրկին քեզ փառք կուտամ:

Յաղթանակ իմ, քեզ կ'ողջունեն ինձ հետ միլիոն, միլիոն սրտեր՝
Ամէն ափի վրայ հեռու, վերքերն որոնց կ'արիւնին դեռ,
Եղբայրացան անոնք իրար ու կրեցին նոյն վիշտը խոր,
Այցիդ նամբին սպասելով հպարտ ու գոհ այսպէս մի օր:

Կ'ողջունեն քեզ միլիոն մայրեր՝ ժպիտներով արթասուաքաց
Երազն աղի գրկած ամուր գացողներուն անվերադարձ,
Կսկիծն իրենց գաղտագողի քեզ կ'ողջունեն հարսներն այրի,
Կ'ողջունեն քեզ հալածուողներ, ոսկորն որոնց տես դեռ կ'այրի:

Կ'ողջունեն քեզ որբերն անթիւ, ծնան որոնք աւերին մէջ,
Որ չգզացին մօր մը գրկին նուիրական հուրը անշէջ,
Կ'ողջունեն քեզ անոնք որ հէֆ, նօթի ինկան նամբուն վրան,
Մազլցելով քեզ չի հասան, կարօտովդ աւաղ կորան:

Քեզ կ'ողջունեն հազար անգամ բոլոր անոնք որ քեզ տուին
իրենց հոգւոյն մասն անբաժան, տուին սիրով եւ աւելին,
Տուին իրենց թելը ջախջախ, սրունքները անդամահատ,
Տուին նոյնիսկ իրենց աչքին արեւաշող լոյսն անվհատ:

Կ'ողջունեն քեզ անոնք որոնք կէս մը մեռան ու կ'ապրին դեռ,
Հերոսները որոնք կորան փառփիղ համար քու օրհնաբեր,
Կ'ողջունեն քեզ, ո՛վ Յաղքուրիւն, գալիքները, մարդիկ խնդուն,
Զի պարգեւդ եղաւ անմահ, յաւերժական խաղաղութիւն:

Ա Մ Ա Ռ Ն Ա Յ Ի Ն Տ Ե Ս Ի Լ

Ես անհամբեր կ'ապասեմ ամբան անո՛ւշ գալուստին
Պտուղներով բեռնաւոր, եւ ըմբռնելով վերստին
Անոր հիւրէն սէրն առատ ու գիտեմ որ ան կուգայ
Սիրոյս իբրեւ պատասխան, նուիրումիս ա՛լ վկայ:

Ալ ճանճրացայ թերահաս պտուղներէն խակ, անհամ.
Արուեստական ծիւերէն, ծաղիկներէն անթառամ,
Շաքարահոտ մեղրէն սուտ, նարինջներէն հիւանդոտ,
Թռչուններու երգէն իսկ վանդակաշունչ ու քախծոտ:

Ես ամառը կ'ուզեմ վառ իր արեւով կենսաջինջ,
Իր լոյս դէմքով հարազատ ու գոյներով կախարդիչ,
Գինովութեան մէջ յորդուն որ ինձ բանայ իր աղուոր,
Ո՛ր թաւշային գիրկն անմահ՝ պտուղներով մեղրածոր:

Ես ամառը կ'ուզեմ ջե՛րմ, մարմինն անոր լի, հասուն,
Անդաւանան շունչն անոր եւ հպումը հեշտաբուն,
Ու կ'ապասեմ իր նամբուն, ան չէ խաբած զիս բնաւ,
Կուգայ, վկան է հողը՝ քրտնեմովս դեռ խոնաւ...:

Պ Ա Ր Տ Ի Զ Ա Ն Ը

Լսեր էին թէ՛ պիտի գար շոգեկառքը մթածածուկ,
Գաղտագողի սայրդելով գիշերուան մէջ լուռ, անշշուկ,
Իր ուսն առած մա՛հ ու մրրիկ — զէնք ու զինուոր եւ հրրաբուխ,
Դէպի նակատ պիտի տանէր բեռն ահարկու — կրրակ ու մուխ:

Խի՛տ անտառին մէջէն անցան պարտիզաններն արեւադէմ,
Ուղղուեցան ոլորադարձ, ահագալար վիշապին դէմ,
Լուծուած էին մուքին մէջ նենգ՝ երկաթուղւոյն վրայ անտես
Ականջն էին իրենց լարած, կ'սպասէին շունչով հրկէզ...:

«Կուգայ», ըսաւ ձայն մը թեթեւ, «պարրա՛ստ կեցէք, լուռ
եւ արթուն»

Ու թրթռաց մուքն երկաթին շփումովը սեւ, գալարուն,
Ու գիշերուայ պատմութեանով վիշապն եկաւ շոգեթաթախ,
Կայծ ու մոխիր որոնալով, լայն բանալով իր բոց երախ:

Պարտիզան մը շիտա՛կ կեցաւ նեպընթացին դէմ խոյացող
Ու նռնակը շեշտ գայրտեց անոր նակտին մրրկադող,
Սեւաշառաչ պայթիւն մը բոց նեղեց սիրտը գիշերուան խոր
Ու խորտակեց կարծես յանկարծ երկնակամարն ահեղագոռ:

Զեռք մ'հրաշէկ երկինք նետեց կառաշարը ուժովն ամբողջ,
Ոսոխն եղաւ ջարդ ու փշուր ու չի մնաց նացի մը ողջ...
Անխնայութիւն տակը մնաց պարտիզանը հերոսական
Ու պոէտին երգն այս շփեղ եղաւ անոր փառքին վկան:

Գ Ա Զ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Խոցեց յանկա՛րծ բոցաթ՛իռ, ցնցող կսկիծ մ'ահացու,
Ռուս գինուորին կուրծքը վէս, մնաց սակայն ան կառչած
Գնդացիքին իր խօսուն, որ կ'արձակէր ահարկու
Տեղատարափ մը մահուան թշնամոյն դէմ գազազած:

Վերջին գնդակն ալ սուրաց, խլե՛ց հոգին ժանտիժանտ,
Նացիի մը հրէշային, հակած մնաց գլուխն իր
Զէնքին վրայ անլեզու, ու գրկած էր ան պողպատն,
Նետել ուզէր կարծես գայն իբրեւ ուսմբ մը ահալիր:

Ան կը շնչէր տակաւին, թէեւ ընդհատ ու դժուար,
Նացիները երբ գտան զինք դիրքին մէջ ա՛յդ խորտակ,
Վրանի մը տակ տարին, հեռո՛ւ գծէն բոցահար,
Կ'ստանային ո՛ւր դարման վիրաւորներ կիսակեանք:

Դաժան բժիշկ մը Նացի պատգարակին վրայ թաց
Տեսաւ մարմին մը դալուկ, կը տուայտէր որ ցաւով,
Մօտեցաւ կին մ'անոր խով, կ'ուզէր կապել վերքը բաց,
Գուցէ ապրէր ան յետոյ մահէն ուժեղ իր կամքով:

Սաստե՛ց սակայն բժիշկն իժ օգնող ձեռքերն վարանոտ,
Հեռո՛ւ կենալ հրամայեց վիրաւորէն անխրախոյս,
«Արժանի չէ՛ ան, ըսաւ, մեր դարմանին արեւոտ,
Զի յանդգնեց պաշտպանել անիծապարտ հողը Ռուս:»

Անշարժ կանգնեց բժիշկն հո՛ն գազան մ'իբրեւ գիշատիչ,
Եւ աչքերը սեւեռեց վիրաւորին արնահար...
Երգեց սիրտը գինուորին վերջին երգը իր կիզիչ...
Պիտի երբէ՛ք չի ներէ ոնիրն այս վատ ո՛չ մէկ դար:

Երգը վկայ թող լինի չի մոռցուիր այդ գոհին,
Արիւնն անմե՛ղ, վարդահոս, անկարեկիր մահն անոր
Զի՛ մոռցուիր... համբեցինք կաթիլները թանկարգին,
Նացի արեամբ կ'ողողուի Գերման հողը մահաւոր...

ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԻՄ

Երջանկաւտ այս պուէտին վիճակուեցաւ
վառ տաղերով երգել գովոյ հերոսական,
լուսարձակել, վարդակարմիր իմ Հայաստան,
Քու անունիդ անմահաշունչ հուրը անբաւ...

Հայարտութեամբ ցնցել սիրտը քո ցանուցիր
Զաւակներուդ անօթեւան, բաղդահալած,
Որոնք միայն վիշտ կրեցին արնակալած,
Ճաշակեցին քոյնը մահուան սեւ, անկարեկիր:

Տեսան անոնք ծընունդը քո հըրաշափառ,
Ա՛նն հասակիդ Արարատէն վեր սըլացող,
Եւ զգացին խիւղը հոգւոյդ պայծառաշող,
Երկինքներուդ տակ բուրաւէ՛տ, արեւավառ...

Ու դողացին վըրադ սիրով որդիական,
Որ չ'ըլլայ քէ՛ չար քամիներ խուժեն վըրադ,
Ու երեսդ ծածկեն ամպեր սե՛ւ, մթապատ,
Իմ ազատուած ու պերճաճայն սե՛ր Հայաստան:

Վախցան անոնք քէ մի գուցէ ձեռք մը ահեղ
Կը տըրորէ ծի՛լը կեանքիդ քո դիւրաբեկ,
Լուր չունէին անոնք կամփէդ յո՛րդ, հրաշէկ,
Հոկտեմբերեան արեւներով հզօրագեղ...

Թէ՛ դուն երբեք չե՛ս պարտուիր, իմ հայրենիք,
Որքա՛ն դաժան ուժեր վրադ ալ յարձակին
Անդունդներէն, մահէ՛ն անգամ դուն վերստին,
Կեանքի կուգաս, կը դիմադրես հոգմ ու մրրիկ...:

* * *

Երանաւէտ այս պուէտին վիճակուեցաւ
Վառ տաղերով երգել գովեղ հերոսական,
Լուսարձակել, վարդակարմիր իմ Հայաստա՛ն
Քու անունիդ անմահաշունչ հուրը անբաւ...:

Մ Ա Յ Ի Ս Ա Կ Ա Ն

Մայիսն հոգւոյս մէջ կը խաղայ կանաչագեղ տռաման,
Խնդութիւնը պար կը բռնէ՛ սիրտս իրեն ոտնաման,
Ծառերն ամէն հանդէս կ'ընեն, կը բողբոջի ամէն բան,
Ու կը ծորի լուսերգութիւն մ'հողն է շողի յորդ ովկիան:

Սէ՛րն է արդեօք ծաղիկներով զիս կ'ողողէ խենթ այսպէս,
Ու կը դառնայ շուրջս իբրեւ չֆնաղագեղ մի լրտես,
Ժպիտներով կ'ուզէ փորձել դիմադրութեան ուժս անտես,
Ու կը դառնայ մերթ դիւք-անքի աղբի՛ւր մ'անուշ ու հրկէզ:

Ես ծանօթ եմ անոր պչրոտ գարնանայանգ խաղերուն
Անոր ֆնֆոյշ, բոյր լարերուն, անոր կանչին օրօրուն,
Գնա՛ Մայիս, ես չեմ ուզեր սէրըդ անմահ ու բեղուն,
Զի կը յիշեմ ցաւն անողոք հին վերքերուդ մշտարիւն:

ԶՈՂՈՂՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մեր աչքերուն լոյսը տուինք եւ լարեցինք ամէն մըկան,
Եւ մոռացանք վերքերը մեր, կսկիծները եղերական,
Տուինք հանգիստ, հանոյք ու խոհ, տուինք եւ սէր եւ ամէն ինչ,
Որ վրէժի ժամը դառնայ յաղթասլաց, գոռ ու փանդիչ:

Տուինք ձրրի, տուինք կամփով աւիւնը մեր յորդ, ինքնաբուռիս,
Մեր սրտերը նուէր տուինք իբրեւ նոնակ, վառօդ ու մուխ,
Տուինք ինչ որ մեզ չի խուաւ անցեալը չար եւ ապերախտ,
Փոխ առնելով նոյն իսկ տուինք այս օրերուն համար անյաղթ:

Ու գոհեցինք մինչեւ անգամ երազները մեր այնքան կարճ,
Քուն ու անդորր, սիրոյ փնոյշ արբեցութիւնն լուսագուարն,
Տուինք նոյն իսկ անվերադարձ գացողներու սէրն անմոռաց,
Որ չի պրկեն սիրտը վաղուան վերքերը նոյն, նոյն վիշտն ու լաց:

ԵՐԳ ՅՈՅՍԻ, ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ

D - D A Y

Ես երգեցի երէկ երգեր Յոյսի հուրով լուսաթրթիռ
Երբ ուրիշներ լացին սուգը սեւ օրերու անկարեկիր.
Ես աեւին լոյսը տեսայ խաւարներու մէջ անթափանց,
Երբ ուրիշներ ստրուկն եղան անյուսութեան ամպահալած:

Հետեւեցայ մութ օրերու դաժանափայլ կարաւանին,
Եղայ անոնց ես ցաւընկեր եւ ամէն օր գիւ խաչեցին,
Բառ մը չեղաւ շրթունքներէս տկարութեան իբրեւ մատնիչ,
Կառչած մնաց հոգիս յամա՛ռ հառագայթի մ'անմար ու ջինջ:

Եւ կաղալով, արիւնելով, մափառելով ըմբոստաշո՛ւնչ,
Դիմադրելով եւ տոկալով կսկիծներու խոր, անտրտո՛ւնջ,
Պսակուեցան օրերս ահա Յաղթանակով անմահափառ,
Գալիփներու ես երգեցի անպարտելի երգն ոսկետառ...:

ԵՐԳ՝ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՄԱՆԻ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Հսկա՛յ լեռներ կան բաժնող Երեսանը Թամանէն,
Եւ վեհամբարձ գագաթներ՝ երկինքն որոնք կը պեղեն,
Ժողովուրդներ այլազգի, լեզուներով բազմալար,
Կ'ապրին այնտեղ ու կ'երգեն նոյն երգերը կենսավառ:

Թէեւ հեռու իրարմէ երկինքներու տակ տարբեր,
Անոնք կ'ըմպեն արեւին նո՛յն ջերմ լոյսը օրհնաբեր,
Նո՛յն հայրենի սէրըն է անոնց սրտին երգը ջինջ,
Նո՛յն երազով կը ժպտին, նո՛յն կեանքն ունին հմայիչ:

Ու երբ խուժեց քշնամին խորհուրդներու երկրէն ներս,
Հայրենիքը այդ դարձաւ կեանքի, մահուան մութ կրկէս,
Հմայնականն նո՛յն հուրը, ատելութիւնն նո՛յն անախ
Վառեց սիրտը բոլորին որպէս հրդեհ ու սարսափ:

Եւ ամեհի արձագանգ տուաւ երկիրն իմ Հայոց,
Երբ օգնութեան ձայնն հնչեց հեռուներէն մուխ ու բոց,
Ու Նայիրեան հերոսներ սէզ լեռներու պէս մեծղի
Մարտերու մէջ նետուեցան, մարտերու մէջ կատաղի:

Երեսանը մե՛ր դրկեց դիւցազնաշունչ իր որդին,
Լենինկրատին պաշարեալ, Տնիեփերէն ալ անդին,
Պաշտպանեցին անոնք պինդ համայնական հողը ջերմ,
Աղբիւր մ'իբրեւ մոզական, երջանկութեան ոսկի սերմ:

Ու երբ հասաւ քշնամին վեհ Կովկասի փէշերուն,
Եւ կ'ապառնար խորտակել կեանքն ու խինդը ամենուն,
Միամարմին վեր կեցաւ, ահեղացաւ որպէս շա՛նք
Մեր բանակը հրեղէն, ետին ձգեց լեռ ու հանդ:

Եւ կռուելով գերբ գագան բռնեց նամբան նահանջին
Նացիներու ուժը մեծ՝ սարսափահար, չարածին,

Թաւալելով, վագելով եկաւ, հասաւ՝ կիսակաղ,
Մինչեւ Թամանն անառիկ, մեռելներովն իր անքաղ:

Հայոց եւս վիճակուեց Թամանն ընդմիշտ ազատել,
Հետապնդել քշնամին՝ լոյսին յաւէտ անընտել,
Քշել զինքն մինչեւ ծով ու գայն ընել խեղդամահ,
Փշրել անոր հոգին իսկ դժոխաշունչ ու ագա՛հ:

Ու կռուելով անվեհեր զօրագունդերն Հայկական
Հարուած տուին ոսոյսին՝ հետքէն անոր անբաժան,
Եւ լուծեցին հուր վրէժ մեռելներու դեռ շնչող,
Աւերներու անկենդան, ռհիրներու մթաւօղ:

Անոնք առաջ խոյացան պապերուն պէս իրենց քաջ,
Եւ դողացին երկիր, ծո՛ւ մրրիկներով հողմաշաչ,
Ու կռուեցան ցասումով, արիւնելո՛ւ կռուեցան,
Ատելալառ քշնամին անհետ ըրին ցիրուցան:

Ու մարտերէ յետոյ քէժ ազատուեցաւ մեր Թամանն
Պէ երկինքներու տակ կասկոյտ մնաց ազատ յաւիտեան,
Այս երգն Հայոց քաջերուն, անոնց որոնք ինկան հոն,
Հերոսական ողջերուն, երգըս՝ հնչեղ փառատօ՛ն...:

Ի Ն Ք Ն Ա Գ Ո Շ ՈՒ Ն Ա Կ ՈՒ Թ Ի Ի Ն

Ահա օրս կէս եղաւ պայքարներու մէջ ահեղ,
Եւ արիւնս քամուեցաւ երակներէս գերք հեղե՛ղ,
Զը խլեցի տակաւին յաղթանակը մեծափառ,
Որուն համար կռուեցայ ու զոհուեցայ անդադար:

Ի՛նչ փոյթ երբեք բախտն անխիղն չը վարձատրէ պիտի զիս,
Նոյնպէս պիտի զլանայ փառքի պսակն ոսկեհիւս,
Իբրեւ զինուոր ես ինկայ նպատակին համար մեծ,
Ու գիտեմ որ ապարդիւն չեղաւ նիգս վշտակէզ...:

Գ Ա Ղ Ա Փ Ա Ր Ի Ն

Ես իմ անձս ուրացայ, լանգօսների քեզ համար,
Վսեմաշունչ գեղուհի, ո՛վ իմ ազնիւ գաղափար,
Նախատեսի գայն յաւէտ, կոխկրտեսի ամէն օր,
Իբրեւ ինծի անծանօթ, իբրեւ մանուկ մը անգօր:

Ես ուզելով կրեսի ամէն հարուած ու կսկիծ,
Ինծի բաժին հանեցին միշտ նախատինք ու քախիծ,
Հպարտութեամբ քալեսի վտանգներուն դէմ վայրի,
Զ'ընկրկեցայ մինչեւ իսկ մահէն անգամ կատաղի:

Զսպասեսի ես երբէ՛ք վարձատրութիւն, հպարտ փառք,
Ու մութին մէջ մնացի քու արեւիդ լոյսին տակ,
Կեանքս համբուդ գոհեսի, ո՛վ իմ շքեղ գաղափար,
Նուիրումիս մէջ գտայ անհուն փառքս իմ խոնարհ:

ՈԳԵԿՈՋՈՒՄ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՆՄԱՀ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐՈՒՆ

Կ'ոգեկոչեմ ձեզ կրկին հաննարափայլ վարպետներ,
Աղբիւրն իբրեւ անյատակ իմաստութեան լուսածոր,
Գեղեցկութեան հոգեթով ու դաշնութեան մեղմօրօր
Գոհարակերտ շատրուան, դուք որ մահով կ'ապրիք դեռ:

Կ'ոգեկոչեմ ձեզ քանզի ձեր ոգիով անեցաւ
Ժողովուրդս իմ անմահ, տեսիլներով ձեր շքեղ
Տիրացաւ ան իր հողին, իր այսօրուան փառահեղ:
Ողջո՛յն ձեզի իմ հայրեր եւ իմ երկիր յաղթարշաւ:

Կ'ոգեկոչեմ ձեզ սիրով, երախտիքով անսահման
Իբրեւ խոնարհ աշակերտ՝ շնորհներով ձեր հպարտ,
Ա՛հ գթացէ՛ք պոէտին՝ վեհ քնարով բազմալար,
Տարէ՛ք ինձմէ երգ մը լոկ, ձեր վառ փառքին ծաղկաման...:

Խ Ո Ս Տ Ո Վ Ա Ն Ա Ն Ք

Կը գինովման ոմանք իրենց մեծութեամբը եսին անսանձ
Եւ կամ բըռնի ուժով խլուած երջանկութեամբ, փուն, փառապանծ,
Ոսկիներու շողիւնն յանախ կ'ընէ ոմանց հոգին գինով,
Աստուածներու մօտ կը հասնին ուրիշներ ալ աժան փառքով:

Ես շատունց եմ սպաններ վայրի տենչերն իմ կոյր եսին
Ու դադրեր եմ որոնելէ գինքը շոյող ստուերն այդ սին,
Իրաւունքս իմ անկաշկանդ պայքարներուս գինն է վաւեր,
Ինչ որ ունիմ իմս էր արդէն, չունեցածքս ալ կ'ըլլայ դեռ:

Հըպարտ հոգիս չկախարդեց հարըստութեան հուրին փափուկ
Եւ անկաշառ մընացի յար, նախընտրեցի սէրն անմեղուկ,
Կը գոհանամ կըտակելով մահէս յետոյ անունըս վառ
Վըսամաշունչ իմ երգերուս իբրեւ վըկայ լուսավարար:

Մ Ա Յ Ր Ա Կ Ա Ն Ե Ր Ա Ջ

Մայրն արթնցաւ ցնցումով, լսեց կանչ մը կարկաջուն,
Ծանօթ ձայնն էր քաղցր, հին, գինուոր որդին կուգար տուն,
Սանդուխներէն վագեց վար, փաթթուեցաւ իր վըզին,
Եւ համբուրեց գայն սիրով ու կարօտով կաթոգին:

Լո՛ւռ էր որդին ու դալուկ, երագեղէն իբրեւ շունչ,
Մնաց մօրը գրկին մէջ, կարծես մանուկ մ'անմբմունջ,
Հին օրերուն պէս անդարձ մայրը երբ գայն կը շոյէր,
Ճակտին վրայ իր գգաց հեղուկ մը ջերմ, վագող դեռ...

«Վիրաւոր ես, ա՛հ որդի», ըսաւ մայրը արցունքով,
«Մատաղ ըլլամ ես քեզի...» սեղմեց կրծքին գայն վրդով...
Երազ մըն էր այդ թախծոտ, զի չքացաւ իր որդին,
Եկեր էր մօր այցելու անոր անշունչ, վեհ հոգին...

ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ

Քանի կ'իջնէ խարագանը բռնապետին մահահոտ,
Կը կուտակուի վերքը վերքին վըրայ խորունկ, արիւնոտ,
Քա՛նի գամուի դաշոյնն անոր մեր սրտերուն մէջ վրդով,
Կը խորանան վշտերը մեր ու կը դառնան անաւի ծով...:

Որքա՛ն դաժան դառնայ անխիղն մեր քշնամին բարբարոս,
Այնքան սակայն կ'ահեղանայ մեր ընդդիմութեան ուժն անխօս...
Վայ այն օրուան երբ կը պայթի փոթորիկը մահացո՛ւ,
Շղթայագերծ ըրած վագրը մեր վրէժին ահարկու...:

ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ես ոչինչով սկսայ անապաւէն կեանքս ծիլ
Լաց ու ճիչով խլեցի կաթի ամէն մի կաթիլ
Բողոքեցի զիս պրկող կապանքներու դէմ ժանգոտ
Ու մնացին անկաշկանդ տարիներս կո՛ւռ, ըմբո՛ստ:

Բաղդը նոյնի՛սկ գլացաւ քիչ մը լոյս տալ ուղիիս,
Շփոթութիւն ու մշուշ պաշարեցին յաւէտ զիս,
Անուս՝ եղայ նաւապետ ու ճեղքեցի մութը ես,
Ճշմարտութիւնն կողմնացոյց նաւահանգիստ հասայ տե՛ս:

Անյուսութիւնն զգետնեց ուրիշներու հոգին կոյր,
Նահանջեցին տկարներ եւ կամ եղան անձնատուր,
Մաքառեցայ ես անվերջ, մահը վախցաւ իմ կամքէս
Ու ճիգերս վարձատրեց յաղթանակով լուսակէզ:

Վ Ա Ր Դ Ա Ն Ա Ն Ք

Պարսից արքան խոժոռեց, ամպ մը իջաւ իր դէմքին,
Երբ լուր բերաւ վարանոտ պատգամաւորն դողդղագին,
Կը յանդգնին թէ՛ հայերն կամֆն անգօսնել մեծափառ
Արքաներու արքային, որմէ դողաց ողջ աշխարհ:

«Ձե՛ն յօժարիր, Տէր Արքայ, հաւատֆն իրենց ուրանալ,
Ըսաւ վախկոտ լրատուն, ու ծնրադրել երկնափայլ
Մեր Աստուծոյն առջեւ վե՛հ, դառնալ ժպտուն մասնակից
Շնորհներուդ ծովածուփ՝ հովանւոյդ տակ անթախիծ:»

Ու փոխուեցաւ ամպն ահեղ ցաւման շաչող մրրիկի.
«Գացե՛ք» գոռաց իրանի միապետըն ահռելի,
«Եւ պատժեցե՛ք ըմբոստներն, թո՛ղ չի շնչեն ալ անոնք,
Ստրուկ դառնայ թո՛ղ Հայաստանը ոտնակոխ:»

Արձագանգեց մունետիկն վեհապետին խօսֆն անթե՛ք,
Հնչեց շեփորն ամէն տեղ, շարժուեց բանակն մահադէկ...
Հասաւ լուրը Նայիրեան մեր աշխարհին հարագատ,
Ժողովուրդս ուր կ'ապրէր լեռներուն մէջ իր ագատ:

«Արիւնն եղաւ մեր նախնեաց գինն օրերուն մեր անսանձ,
Թող մեր կեանֆն ալ գո՛հ դառնայ Ազատութեա՛ն վեհապանծ».
Տուին վնիռ վերջնական մեծերն հայոց անյողդողդ,
«Ձեմֆ խոնարհիր մինչեւ իսկ Աստուածներու երկնադղորդ»:

Ու մօտեցաւ իրանեան աշխարհակուլ ուժը մեծ,
Բանակներով ամեհի վերջ չունէին որ կարծես,
Դողաց հողը դոփիւնէն ֆառասմբակ ձիերու,
Կուգար անոնց ետեւէն գօրֆն հետեւակ, ահարկու:

Կ'առաջնորդէր մեր բանակն առիւծասիրտ մեծ վարդան,
Կ'ըսես ոտֆի էր ելած հայոց աշխարհն ողջ համայն,
Պատանիներ ծաղկանման, նոյնիսկ ծերերն ալ կթոտ,
Հասան երկրին օգնութեան — հայոց երկրին արեւոտ:

Մարտի ելան մինչեւ իսկ Տիկնայք Հայոց փափկասուն
Այերուն պէս իրենց քաջ եւ անոնց պէս դիւցազո՛ւն,
Ով որ ունէր շունչ վերջին, ո՛վ որ ունէր արիւն դեռ,
Թշնամւոյն դէմ խոյացաւ սուր զէնքերով մահաբեր:

Եկաւ պարսիկ թշնամի բանակն իբրեւ հեղեղատ
Եւ ռոզեց հայրենի դաշտերն համայն պտղառատ,
Լափեց, պղծեց, կործանեց ինչ որ գտաւ իր առջեւ,
Ծածկեց խաւար մը խորին հորիզոններն յորդարեւ:

Ոսոխն եկաւ ձիերով մրրկավազ ու վայրի,
Եկաւ կատաճ փիղերով, նիգակներով երկսայրի,
Փաղանգները խուժեցին, եկան անոնք անդադար,
Աստղերու չափ շատ էին, աւազի պէս անհամար:

Ասպանդակեց բոցեղ ձին մեծըն վարդան քաջորդին,
Եւ արշաւեց սրընթաց դէպի ահեղ թշնամին,
Հետեւեցաւ իր պետին հայոց բանակն փոքրաթիւ,
Արձակելով մահացու նետերն անշեղ երկնացրիւ:

Նահանջելով, կռուելով, մաքառելով անընդհատ,
Պաշտպանելով սրբազան հողն հայրենի շողառատ
Կը նօսրանար շարքն հայոց — մարտը հասաւ Աւարա՛յր,
Նիգակներու շաչումէն կարծես երկինք կը դողար:

Մահը խլեց մէկ առ մէկ գորավարներն հայազգի,
Զօրքը սակայն կռուեցաւ հերոսութեամբ մեծոգի,
Ուր որ չկար զինեալ զօրք, վահան ըրաւ կուրծքն իր
Ժողովուրդս արնամամ եւ կռուեցաւ քաջասիրտ:

Դարձաւ կարծես արեան ծով Աւարա՛յրը մարտացունց,
Ինկաւ վարդան ալ անմա՛հ՝ արձակելով մահացու
Վերջին նետը շեշտակի... կը կռուէին սակայն դեռ
Վիրաւորներն ուժահատ, մեռելներն իսկ անտարբեր:

Տիրեց մթին լուսնիւն ռազմի դաշտին վրայ պաղ,
Պարտուեցանք մենք փառքո՛վ — պարտուեցանք մենք աւա՛ղ,
Զարձանագրեց պատմութիւնն այնքան լուսեղ Յաղթանակ,
Պարտութիւնն էր որքա՛ն մեր՝ Ազատութեան համար քանկ...:

[804]

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220027285

ՆՈՅՆ ՀԵՂԻՆԱԿԷՆ

1. ԳՐԻԳՈՐ Մ. ՍԻՒՆԻ (Կենսագրական)
2. ՃԵՂՔՈՒԱԾ ՍԻՐՏ, Բանաստեղծութիւններ
3. ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ, Շարք Ա.
4. ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ, Շարք Բ.
5. ԱՐԻՒՆՈՏ ԱՆԱՊԱՏ, Ընդարձակ վէպ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻԹԻՒՆՆԵՐ

